
CHESTIUNEA FAMILIEI ÎN RSSM ÎN CONTEXTUL PERESTROIKĂI, 1985-1988

Diana Cașu

În perioada 25 februarie - 6 martie 1986 la Moscova a avut loc cel de-al XXVII-lea congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS). În cadrul acestuia a fost aprobat un nou Statut al PCUS, precum și un nou program intitulat „Principalele direcții de dezvoltare economică și socială a URSS în anii 1986-1990 și pentru perioada de până la anul 2000 (construirea comunismului)”. Ca de obicei, programul prezentat la congresele partidului trebuia să servească drept document de bază pentru dezvoltarea statului sovietic pe o perioadă de cinci ani. Acest program conținea detalii privitoare la un set întreg de chestiuni, inclusiv cu privire la politica față de familie.

Raportul respectiv a fost discutat pe larg într-o ședință a Biroului Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei în data de 27 mai 1986. Una dintre problemele discutate pe marginea programului nou al partidului „Principalele direcții de dezvoltare economică și socială a URSS în anii 1986-1990 și pentru perioada de până la anul 2000 (construirea comunismului)” a fost chestiunea familiei. Mai exact, s-a accentuat faptul că familia merită o atenție mai mare decât i-a fost acordată în perioada anterioară, deoarece anume prin intermediul familiei se poate atinge obiectivul de inoculare a ideilor și valorilor comuniste, fără de care, se considera, Perestroika nu avea șanse de izbândă. S-a mai constatat că politica socială promovată în URSS, precum și politica în vederea educației tinerei generații în spiritul valorilor sovietice, menită să construiască comunismul mult așteptat, s-a dovedit a fi una ineficientă. Munca educativă desfășurată în direcția educației tineretului prin intermediul organizațiilor pionierești, comsoliste, nu a atins rezultatele preconizate. De aceea, se decide adoptarea și promovarea unor măsuri mai complexe. Ideologii partidului consideră că fortificarea spiritului comunist putea fi

realizat mai sigur prin sporirea lucrului educativ de propagandă prin intermediul familiei. Prin urmare, instituția familiei urma să fie o țintă predilectă prin intermediul căreia se avea în vedere realizarea programului, dovedit a fi utopic, de construcție a comunismului. Diverse probleme sociale urmau a fi rezolvate prin intermediul familiei, prin crearea unui climat sovietic sănătos din punct de vedere ideologic și moral, în care părinții își înțelegeau rolul lor propriu în procesul educațional sovietic.

În cadrul ședinței Biroului Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei din 27 mai 1986 a fost prezentată și analizată informația cu privire la situația *de facto* a instituției familiei din RSSM. Astfel, s-a menționat că în republică existau 3 mii de familii, ale căror membri au săvârșit sau puteau săvârși infracțiuni cu caracter antisocial, antisovietic, reprezentând un pericol pentru „spiritul sănătos al societății sovietice”. În cadrul discuțiilor s-a abordat și problema divorțurilor, precizându-se că în ultimii 5 ani au divorțat mai mult de 56 mii familii. Printre familiile nou-formate, rata de divorț era de 25 la sută.

S-a raportat de asemenea creșterea în ultimii ani mai ales a numărului de infracțiuni săvârșite de minori, ceea ce însemna, din perspectiva autorităților sovietice moldovenești, existența unor lacune în sistemul educațional. Numai în 1985 rata infracțiunilor crește cu 23,3% față de anul 1981. O altă problemă ajunsă în vizorul conducerii era numărul mare al persoanelor cu patologii psihice, mai ales în rândurile copiilor. Din cele 26400 persoane puse la evidență, 7,8 la sută erau copii cu grade diferite de probleme psihice, 51,7% dintre aceștia provenind din familii incomplete, iar 41,3% – din familii membrii cărora sufereau de alcoolism. S-a făcut remarcă potrivit căreia „starea de sănătate a populației, mai ales, a copiilor, era alarmantă. Acest lucru influența-

ză negativ educația și formarea tinerei generații în spirit sovietic”¹.

Politica socială în mare parte s-a dovedit a fi inefficientă, au fost evidențiate un șir de probleme, precum ar fi lipsa spațiului locativ pentru familiile nou-create, deficitul de mărfuri, mari neajunsuri în sistemul de justiție, asupra căruia cădea responsabilitatea asigurării protecției familiei din partea statului, precum și cuantumul mizer al indemnizațiilor aferente, asigurarea mai mult decât insuficientă a locurilor la grădinițe etc.

În ceea ce privește chestiunea familiei, în cadrul ședinței s-au menționat de asemenea neajunsuri în activitatea sovietelor sătești, raionale, a comitetelor executive, a deputaților poporului, a sovietelor de femei și a altor instituții ale „democrației sovietice”. Explicația invocată pentru această stare de lucruri în domeniul protecției familiei era promovarea unor acțiuni și măsuri doar la un nivel formal. În realitate, acest domeniu era aproape complet neglijat. Spre exemplu, în 1985, din cei 5056 părinți ai căror copii minori au săvârșit contravenții administrative și fapte antisociale, doar 231 de cazuri au fost discutate în cadrul judecătorilor tovărășești de la locul de muncă sau de trai. Din 53 de informații prezentate de către organele de drept despre infracțiunile minorilor, părinții cărora dețineau posturi înalte sau erau membri de partid au fost discutate în public doar 11 cazuri². Aceste discuții aveau, de fapt, un caracter mai mult formal, de a arăta că odraslele nomenclaturii nu au nicidecum un statut privilegiat, ceea ce de fapt nu corespundea realității. În acest sens proporția cazurilor discutate raportate la cele existente – legate de copiii nomenclaturii – de 1 la 5, o demonstrează cu prisosință. Putem presupune lesne că numai cazurile copiilor provenind din eşaloanele de jos ale nomenclaturii au fost expuse muștrării publice, în timp ce cele ale înalților funcționari, la nivel de comitet raional de partid sau de Comitet Central al PCM, au fost lăsați în pace.

Sovietele sătești, orășenești, raionale, organizațiile de comsomol s-au dovedit a fi incapabile în ceea ce privește relația cu familia, justificând lipsa unui program, a unui plan de activitate, lipsă de specialiști competenți, precum și de literatură specializată în domeniul educării populației.

¹AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 3.

²AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 4.

În vederea lichidării neajunsurilor semnalate, în baza programul social unional și a directivelelor stabilite în cadrul congresului al XXVII-lea al PCUS, desfășurat la 25 februarie - 6 martie, se hotărăște: să se elaboreze și să se aplice programului republican „Familia”, prevăzut pe perioada anilor 1987-1990, unele măsuri fiind preconizate a fi extinse până în anul 2000. În vederea implementării acestui program trebuiau să se implice toate ministerele și organizațiile obștești, atât la nivel local, cât și republican. Pentru elaborarea programului a fost creată o comisie republicană în următoarea componență: N.P. Chiriac (președinte), P.V. Buga, V.M. Volosiuc, C.A. Draganiuc, F.I. Danii, B.V. Dînga, L.N. Eșanu, N.D. Kudreavțeva, E.F. Jmerenețcaia, D.G. Zidu, V.A. Cherdivarenco, L.F. Culiuc, G.I. Cușnir, A.S. Constantinov, S.I. Lozan, N.P. Mariasov, A.V. Melnic, D.I. Munteanu, M.A. Macovei, V.N. Nicolaev, M.L. Orlova, I.I. Popovici, E.V. Sobor, A.D. Ursu, V.I. Țurcanu, termenul prezentării proiectului către CC al PCM și Consiliul de Miniștri al RSS Moldovenești fiind fixat pentru 1 octombrie 1986³.

În scopul ridicării rolului familiei în procesul educațional, a inoculării valorilor clasei muncitoare în rândurile tinerei generații angajate în diferite întreprinderi, organizațiilor li se propune lansarea unei noi forme de competiție socialistă a muncii, intitulată „Accelerarea cincinalului și familia mea”, care era menită a transmite participanților nu numai aptitudini profesionale, dar și morale și politice „corecte”. Aceleași responsabilități trebuiau, potrivit PCM, să le aibă și membrii familiei.

Unele indicații au fost date, mai întâi, unor ministere: industriei ușoare – să prevadă lărgirea sortimentului mărfurilor pentru copii, a mobilei pentru copii, a jucăriilor, îmbrăcămintei, încălțăminte, inclusiv a celei sportive, extrem de deficitară. Se prevedea de asemenea deschiderea în magazinele sătești a unor secții pentru mărfurile destinate copiilor. În același timp, Ministerului Învățământului superior și mediu special, Ministerului Sănătății și Academiei de Științe a Moldovei li se dădea indicații să acorde o atenție sporită identificării și cercetării problemelor teoretice și practice apărute în cadrul familiei. Mai mult, se stipula organizarea unui sondaj socio-

³AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 5-6.

logic cu privire la rolul și locul familiei în educația tinerei generații, precum și introducerea în instituțiile de studii medii, speciale și superioare a unor cursuri obligatorii sau ore facultative despre familie ale căror obiective era exprimat în sloganul „Familia – celălă importantă a societății socialiste”⁴. La rândul lor, Ministerul Culturii și Uniunile de creație erau însărcinate să elaboreze măsuri cultural-educative la tema respectivă, precum și să contribuie la introducerea unor noi ritualuri și tradiții sovietice⁵. Nici justiția nu era trecută cu vederea. Astfel, Ministerului Justiției i se împuternicea rolul de a controla realizarea și respectarea legislației în vederea protecției drepturilor mamei și ale copilului, a lichidării neajunsurilor și cazurilor de nerespectare ale legislației. Ministerului Sănătății, pe lângă ceea ce s-a menționat mai sus, i se încredința responsabilitatea de a crea în cadrul instituțiilor medico-sanitare comisii în vederea controlului respectării normelor sanitare ale locuințelor, formarea unor centre de informare a viitorilor părinți și altele⁶.

Comitetelor orășenești și raionale, Consiliului republican de femei li se dădeau indicații de a acorda o atenție deosebită asistenței consiliilor de femei din cadrul colectivelor muncitorești în scopul îmbunătățirii muncii politico-ideologice, a educării tinerei generații, în special în vederea pregătirii tinerelor fete pentru viața de familie. S-a luat de asemenea decizia de a convoca Congresul Republican al Consiliului de femei pentru luna februarie 1987.

Nici redacțiile ziarelor, orășenești, raionale, republicane, organizațiile audio-vizuale, Comitetul de Stat pentru televiziune și radiofuziune, Comitetul de Stat pentru cinematografie, Uniunilor de creație, societatea „Știința” au primit și ei anumite indicații. De exemplu, să se lupte împotriva beției, ca unul dintre cele mai importante flagele care provoacă probleme în familie și, prin extensie, în întreaga societate. În vederea propagării politicii sociale a partidului prevăzut pentru cincinalul al 12-lea s-a decis crearea unor filme documentare și artistice axate pe tematica respectivă. Comitetul de Stat pentru poligrafie din RSS Moldovenească a primit la rândul său

indicații de a iniția o serie de carte intitulată „Biblioteca pentru părinți”, precum și o serie de broșuri pe tema căsătoriei, familiei, relațiilor între soți⁷.

În scurt timp, programul republican „Familia” a fost prezentat Consiliului de Miniștri și aprobat în ședința din 10 februarie 1987. În program erau incluse șase compartimente, care includeau 100 de puncte menite să îmbunătățească viața familiei în RSSM. Mai exact, era vorba de îmbunătățirea de către instituțiile de stat și obștești a formelor și metodelor de lucru cu familia; îmbunătățirea condițiilor de trai al familiilor și asistența în cadrul educării și creșterii familiilor; îmbunătățirea condițiilor de muncă a mamelor lucrătoare; întărirea sănătății părinților și copiilor; munca educativă de propagandă orientată spre consolidarea familiei și ridicarea rolului ei în educația copiilor; munca cu familiile nefavorabile; activitatea științifică de cercetare. Toate aceste direcții făceau parte de fapt din planul general unional de restructurare a politicii sociale în domeniul familiei.

După cum s-a menționat mai sus, fiecare minister trebuia să lichideze neajunsurile și să-și îmbunătățească activitatea conform noilor cerințe. Spre exemplu, Ministerul Culturii în conlucrare cu comitetele orășenești și raionale au primit indicația de a implementa noi obiceiuri și ritualuri sovietice elaborate în cadrul Consiliului republican pentru elaborarea și introducerea în viață a noilor ritualuri și sărbători civile, de a introduce practicarea pe larg a ritualurilor și sărbătorilor sovietice în cotidianul populației, pregătirea și instruirea cadrelor organizatorice⁸. Un alt punct prevedea crearea cluburilor în cadrul tuturor organizațiilor, întreprinderilor, dar și la locul de trai al mamelor cu mulți copii, precum și a unor așa-zise *dinastii muncitoare*. Același minister era responsabil de mărirea numărului complexelor cultural-sportive destinate pentru întreaga familie, de organizarea unor camere pentru copii în cadrul instituțiilor culturale, precum teatre, cinematografe, dar și cluburi orășenești. Era preconizată extinderea rețelei instituțiilor cu destinație culturală, mai exact construcția a nouă Case de cultură în raioane, precum și a 165

⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 5-6.

⁵ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 5-8.

⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 7.

⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 7.

⁸ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 13.

de cluburi în spațiul rural⁹. S-a luat în vedere și organizarea Congresului republican al femeilor în cadrul căruia să se identifice direcțiile de activitate în scopul realizării programului de stat, dar și organizarea unor seminare de instruire a membrilor Consiliilor de femei. Printre tinerele familii era propagată lozinca „O familie puternică – o patrie puternică”¹⁰.

Primele rezultate cu privire la îndeplinirea programului „Familia” erau prezentate în perioada februarie 1987 - septembrie 1988. Conform programului, în republică se desfășurase conferința științifico-practică cu tema „Rolul familiei, școlii și societății sovietice în procesul educației tinerei generații”, în cadrul cărei s-au elaborat anumite recomandări. În cadrul Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chișinău a fost creat un laborator de cercetare asupra problemelor familiei și educației în familie. În cadrul Centrului protecției sănătății mamei și copilului și Policlinicii nr. 1 din orașul Chișinău s-a reanimat activitatea cabinetelor consultative intitulate „Căsătoria și familia”¹¹.

S-a decis, în egală măsură, desfășurarea unor măsuri cu caracter cultural-educativ cu genericul: „Tata, mama, eu – o familie sportivă” sau „Cu toată familia – la start”. Dar și a unor serate cu genericul „Ordinul în casa ta” sau „Pe ei îi slăvește patria”, menite a consolida de data aceasta educația patriotică, la care erau invitați membri ai familiilor care aveau un trecut revoluționar sau, cum se spunea în epocă, au luptat „pentru apărarea patriei” (de fapt, din perspectiva de azi, au contribuit la ocupația din 1940 și reocuparea în 1944 a Basarabiei)¹².

În cadrul Academiei de Științe s-a început elaborarea studiului „Probleme actuale ale relațiilor matrimoniale”, culegerea de articole „Dezvoltarea familiei contemporane (aspecte sociale, demografice și juridice)” și încheiată monografia „Familia și viața de familie în Moldova”¹³.

La realizarea noului program de stat cu privire la familie trebuia să participe și instituțiile culturale și de artă. În repertoriul teatrelor au fost incluse piese tematice ca „Abecedarul” și „Tata”

de Dumitru Matcovschi, „Fântâna Anghelinei” de Andrei Burac, „Lecții de muzică” de L. Petrușevskaia. Se pregătește în premieră la teatrul *Luceafărul* spectacolul după piesa Elenei Damian „Dați-i plopului o frunză”. Problema familiei, a relațiilor de familie sunt reflectate în lucrările scriitorilor și poeziilor din republică, precum Grigore Vieru, Spiridon Vangheli, Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija. În ultima perioadă fusesse date în folosință 13 case de cultură. Studioul *Moldova-film* a turnat o serie de filme pe tematica solicitată, precum „Bunicii și nepoții” după scenariul lui Nicolae Harin; „Și vine sărbătoarea” după scenariul lui Boris Vieru; „Cronica familiei Bologan” după scenariul lui Anatol Codru, iar în pregătire pentru anul 1988 era anunțat și un film documentar, intitulat „Bărbatul și femeia”¹⁴.

În urma verificării operate pe marginea planului de implementare a programului republican „Familia”, s-au depistat și o serie de „neajunsuri” în ceea ce privește aspectele organizatorice. Explicația invocată cel mai des de către autoritățile comuniste era lipsa controlului din partea organelor de partid în teritoriu și faptul că în multe raioane ale republicii programele locale au fost elaborate cu întârziere. Se menționau însă și încălcări punctuale ale programului cu pricina. De exemplu, societatea „Znanie/Știința” nu și-a îndeplinit obligația de formare a cabinetelor permanente în cadrul universităților populare, și nu a colaborat suficient cu facultățile de educație moral-estetică etc.¹⁵ Ministerul Învățământului la rândul său nu a elaborat cursul educativ „Pedagogia relațiilor familiale” și „Ghidul educației familiale”, drept urmare acestea nu au putut fi incluse în planul de studiu¹⁶. Oficiile Stării Civile nu au fost mai active în sensul că nu și-au îndeplinit obligațiile asumate în ceea ce privește deschiderea unor școli pentru educarea tinerelor familii, fiind create doar 25 de astfel de centre, ceea ce constituia un număr prea mic pentru a face posibilă atingerea unor rezultate palpabile în acest domeniu¹⁷. Ca un detaliu interesant cu privire la politica față de familie și încurajarea nașterii copiilor este de amintit, că din anul 1986, toți bărbații în vârstă de la 20 ani până la

⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 17.

¹⁰ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 11.

¹¹ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 42.

¹² AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 43.

¹³ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 43.

¹⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 59.

¹⁵ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 45.

¹⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 46.

¹⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 46.

50 achitau un impozit dacă nu aveau copii, indiferent dacă erau căsătoriți sau nu, în același timp femeile fiind obligate să achite acest impozit abia din momentul căsătoriei.

În anul 1987 în republică au fost înregistrate 11600¹⁸ de divorțuri, ceea ce constituia un motiv de neliniște pentru autoritățile comuniste care se străduiau să demonstrează superioritatea sistemului comunist față de cel capitalist. Datele erau îngrijorătoare și constituiau un argument în plus cu privire la incapacitatea sistemului de a controla viața de familie. Numărul familiilor cu mari probleme în anul 1987 era de opt mii, iar în anul următor, 1988, s-a majorat la zece mii. Un număr mare de familii problematice erau înregistrate în orașele Chișinău, Râbnita, Soroca, Bălți, dar și în raioanele Criuleni, Kotovski, Anenii Noi, Cimișlia¹⁹. O altă problemă ce exista în republică era numărul sporit de familii în care se consuma alcool în cantități excesive. În același timp, la evidența cabinetelor narcologice erau aproximativ 7 mii familii, dintre care în 20% ambii părinți consumau alcool în exces, în 55% dintre aceste familii – doar tații sufereau de alcoolism, iar în 15% – mamele. Un număr de 79 de tineri erau înregistrați la dispensar fie din cauza diagnozei de alcoolism cronic, toxicomanie sau narcomanie. Din această cauză creștea și numărul infracțiunilor săvârșite de minori și adolescenți. Astfel, numai în 1988 numărul infracțiunilor era de 2560, ceea ce constituia cu 25,7% mai mult decât în anul 1987, dintre care 576 comise ca urmare a consumului excesiv de băuturi spirtoase²⁰. Consumul excesiv de alcool influența direct fenomenele antisociale, familiile problematice. Din totalul de 9648 de familii cu probleme, în 5890 dintre acestea sursa era consumul excesiv de alcool din partea părinților. Aproximativ 4 mii de familii erau luate la evidență deoarece părinții sufereau de probleme psihice sau defecte de dezvoltare fizică. Tot în această categorie a familiilor cu probleme au fost incluse și familiile în care membrii lor aveau o conduită antisocială sau imorală, fiind vorba de 217 de prostituate²¹. În asemenea familii se majorase numărul copiilor ce se nășteau cu dificultăți fizice și psihice. Erau înregistrați 70 000 mii de copii și adoles-

cenți cu anomalii în dezvoltare, dintre care 24 000 de copii care frecventau grădinițe. Pe lângă aceasta, 30 000 mii de copii aveau probleme psihice²².

Din cauza iresponsabilității părintești, a alcoolismului, în special, numai în anul 1988 au fost lipsite de drepturi părintești 242 de persoane, altor 217 – li s-au limitat drepturile părintești, iar la 3426 persoane li s-a impus să urmeze un curs de tratare de alcoolism²³.

Anual în republică se înregistrau aproximativ 40 mii de familii noi. În comparație cu anul 1985, numărul căsătoriilor în 1988 scade cu 6%, cea mai scăzută rata a căsătoriilor fiind înregistrată în raioanele Grigoropol, Slobozia și orașul Râbnita. O problemă stringentă o prezenta rata ridicată a divorțurilor. Astfel, dacă în 1987 numărul divorțurilor s-a ridicat la cifra de 11597, în 1988 numărul acestora era de 12085, adică la o mie de persoane erau înregistrate 370 de divorțuri. Cel mai mare indice al divorțurilor erau înregistrate în raioanele Grigoropol, Drochia, Edineț, Râbnita și Slobozia. Trebuie de remarcat că rata divorțurilor era mai mare în zona urbană decât în cea rurală. Spre exemplu, procentul divorțurilor în Chișinău era mai mare decât media pe republică cu 76,6%, în orașul Bender – cu 45,3%, în Tiraspol – cu 43,8%. Majoritatea absolută a divorțurilor – 89% – erau înregistrate la orașe, în $\frac{2}{3}$ de cazuri fiind vorba de căsnicii desfăcute după 10 ani de conviețuire, în 66% dintre divorțuri, ambii soți aveau vârsta medie de 35 ani. Totodată, rata celor care se recăsătoreau după divorț era foarte mică: la bărbați – de 16%, la femei – 13%²⁴.

Foarte multe probleme erau semnalate la nivelul sistemului de justiție. De exemplu, deseori procesele de divorț se desfășurau fără participarea părților. Conform datelor judecătorei raionului Lenin a orașului Chișinău, din 52 dosare de divorț intentate, 16 ședințe s-au desfășurat fără participarea soților, iar 6 ședințe – doar cu participarea reclamantului.²⁵ Pe parcursul anului 1988 în judecătoriile republicii au fost analizate 2883 dosare despre solicitarea pensiilor alimen-

¹⁸ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 45.

¹⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 45.

²⁰ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 45.

²¹ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 80.

²² AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 79.

²³ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 80.

²⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 75.

²⁵ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 76.

tare pentru copii, dintre care au obținut aviz pozitiv 88 la sută²⁶.

O altă problemă era numărul copiilor născuți în familiile incomplete ce sporea din cauza relațiilor extraconjugale. Numărul copiilor născuți de mame solitare în anul 1970 era de 6 mii, acesta ridicându-se cu mai mult în 1987, constituind 9,3 mii. Numărul acestora crește semnificativ în anul 1988, an în care se înregistrau 23800 mame solitare, dintre care 200 mame cu mulți copii. În asemenea familii se educău 40 mii copii, fiecare a doua mamă educând patru copii (58%), fiecare a patra – cinci copii (26%)²⁷. Scade de asemenea numărul mamelor cu mulți copii ce dețineau titlul de mame-eroine. În 1988 numărul lor era de 24586 mii, cu 10% mai puțin decât în anul 1980.

Încălcări privind respectarea drepturilor mamei și copilului, protecției maternității se înregistrau la numeroase organizații și întreprinderi. Spre exemplu, în schimbul de noapte anual munceau aproximativ 43 de mii de femei. Numărul lor se reducea în fiecare an cu numai o 1000 de persoane, ceea ce era considerat insuficient. Nu erau create condiții adecvate pentru muncă, fiecare a 10-a femeie lucrând în condiții ce nu corespundeau normelor de protecție a muncii (iluminare insuficientă, vibrații, zgomot excesiv, praf etc.). Erau evidențiate cazuri când administrația întreprinderilor refuza acordarea indemnizațiilor conform legii, nu crea condiții favorabile pentru femeile ce aveau copii mici. Un asemenea caz a fost semnalat la Fabrica de conserve „M.E. Grosu” din Olănești, o mamă a doi copii solicitând transferul la o jumătate de normă de lucru, dar cererea nu i-a fost îndeplinită²⁸. Încălcări ale legislației au fost înregistrate la fabrici de conserve situate în raioanele Orhei, Cahul și Anenii Noi. În cadrul acestor întreprinderi, în schimbul de noapte și suplimentar au fost încadrate femei însărcinate. În orașul Bălți, la fabrica de tricotaaj au fost încadrate în schimbul de noapte 44 de femei însărcinate, ceea ce contravenea flagrant legii. Încălcări se înregistrau și în colhozurile și sovhozurile din republică. Spre exemplu, în gospodăriile de tutunărie din Briceni, Edineț, Florești, Lozova și Rezina au fost semnalate cazuri

când la strânsul tutunului erau încadrate femei însărcinate, dar și mame ce alăptau copii²⁹.

În raionul Călărași, organele protecției sănătății au efectuat un sondaj sociologic în urma căruia s-a stabilit că între 22%-48% procente de familii locuiesc în frig, 21,8% familii – în locuințe umeze, 48,8 familii – în locuințe prost iluminate. La întrebarea referitoare la posibilitatea de a face baie, 35,7% din părinți au menționat că nu au condiții adecvate pentru așa ceva, lipsa de săpun o resimțeau 10,3% dintre respondenți, nu aveau cădiță de scăldat copiii 21,7 la sută, lenjerie de pat sau un set de schimb – 16,6%. Nu mai puțin de 75% dintre intervievați nu dețineau o cultură sanitară elementară, 42% locuiau în condiții inadmisibile, 79% aveau o stare materială grea. Toate aceste date indică asupra faptului că în republică existau probleme care erau mușamalizate de date statistice falsificate ce erau publicate în presa republicană. Spre exemplu, asigurarea cu spațiului locativ a tinerelor familii rămânea a fi una din cele mai acute probleme ale timpului. Numai 170 mii familii erau puse la evidență pentru îmbunătățirea condițiilor de trai, ponderea familiilor ce așteptau acordarea unui spațiu locativ era cea mai ridicată în orașele republicii.

Prin urmare, situația familiei în RSSM în a doua jumătate a anilor 1980 era foarte dificilă, înregistrându-se o tendință sporită de înrăutățire. Acest lucru se referă atât la rata divorțurilor, în creștere vertiginoasă, dar și la condițiile de igienă, criminalitatea printre adolescenți, condițiile de muncă a femeilor în ansamblu, ale celor însărcinate sau cu copii sugari, în mod special, dar și multe altele. Acest lucru arată, printre altele, că problemele familiei din perioada de după 1991, după căderea comunismului, nu au apărut peste noapte, ci constituie o moștenire grea a regimului sovietic care, în ciuda unor eforturi care nu pot fi negate, nu a reușit să rezolve o multitudine de probleme, printre care era și cea a familiei.

²⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 76.

²⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 76.

²⁸ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 78.

²⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 71, d. 366, f. 79.

The question of family policy in the Moldavian SSR in the context of Perestroika (1985-1988)

Abstract

The Perestroika that has been launched by Mikhail Gorbachev in mid-1985 was a very ambitious program of further modernization of the Soviet Union aimed at solving the many problems of Soviet society. Among these problems was the policy on family. In this regard, the 27th Congress of CPSU (February-March 1986) adopted a number of measures that were designed to change the family policy. The Government of the Moldavian SSR and the Central Committee of the CPM took the lead in implementing this program. The responsibilities were distributed among the various ministries, agencies, cultural and social organizations. There were organized several public opinion polls to obtain information about the life of families in Soviet Moldavia. As a result, there was revealed a very difficult situation: criminality among teenagers, alcoholism in families, growing tendency of divorces, hygienic difficulties and so on. These problems were inherited by post-communist societies in the countries of the former Soviet Union, including the Republic of Moldova.

Вопрос о семейной политике в Молдавской ССР в контексте перестройки (1985-1988 гг.)

Резюме

Перестройка, начатая в середине 1985 года Михаилом Горбачевым, представляла собой весьма неоднозначную программу дальнейшей модернизации СССР, нацеленную на решение многочисленных проблем советского общества. Среди этих проблем была и политика в отношении института семьи. В этой связи XXVII съезд КПСС (февраль-март 1986 г.) принял ряд мер, которые имели целью коренным образом изменить семейную политику. Правительство Молдавской ССР и ЦК КПМ приняли на себя инициативу в реализации этой программы. Обязанности были распределены между различными министерствами, ведомствами, а также культурными и общественными организациями. Было организовано несколько опросов общественного мнения для получения информации о жизни семей Советской Молдавии. В результате была выявлена менее утешительная картина, чем было принято считать официально: наличие преступности среди подростков, алкоголизм в семьях, растущая тенденция разводов, вопросы гигиены и прочее. Эти проблемы были унаследованы посткоммунистическими обществами в странах бывшего Советского Союза, в том числе и Республикой Молдова.

26.02.2015

Diana Cașu, Institutului de Istorie al AȘM, 31 August 1989, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova

tyragnetia.nationalmuseum.md

tyragnetia.nationalmuseum.md